

VIRÁGNÉ JUHÁSZ-NYITÓ KLÁRA

Fejlesztő zenepedagógia az óvodapedagógus-képzésben

<https://doi.org/10.71157/upsz.2025.07-08.04>

MŰHELY

ÓVODAPEDAGÓGUS-KÉPZÉS AZ ESZTERHÁZY KÁROLY KATOLIKUS EGYETEM JÁSZBERÉNYI CAMPUSÁN

Az EKKE Jászberényi Campusán a 2013/2014-es tanév második félévében indult el az óvodapedagógus-képzés. Már a kezdeteknél megfogalmazódott az igény arra vonatkozóan, hogy az óvodákban működő speciális, különböző nevelési területeket érintő programokat a képzés során vagy szakmai napok keretében megismerhessék a hallgatók, illetve a már óvodai gyakorlatban dolgozó óvodapedagógusok. Felkérésünkre neves szakemberek több alkalommal tartottak bemutatókat, képzéseket. Egy ilyen szakmai eseményen mutatták be az *Antal Lundström Ilona*¹ nevéhez köthető Fejlesztő zenepedagógia (FEZEP) első, *Látható hangok – Kalandozások a hangok birodalmában* elnevezésű programcsomagját.

A LÁTHATÓ HANGOK PROGRAM MÉRFÖLDKÖVEI

A program létrejötte óta nagy utat járt be, és hihetetlen fejlődésen ment keresztül. Ennek mérföldkövei a következők voltak: 1990-ben Svédországban, a Mearaldalen Egyetem égisze alatt elindult a VISTA-project – ennek alapját a Látható hangok program adta – melyben több iskola, így több mint ezer gyermek (929 svéd és 135 magyar) vett részt. A program fókuszában az akusztikai észlelés és kifejezésformák sokoldalú gyakorlása állt az óvoda korai szakaszától, esztétikai aktivitások játékos alkalmazásával. Célja: a hang-jel kapcsolat felismeréséhez szükséges képességek, az *írás-olvasás alapjainak a kiépítése volt. A Látható hangok* programhoz kapcsolódó *Kalandozások a hangok birodalmában* anyaga hidat képez az óvodából az iskolába történő átmenetben. (Janurik, Antal és Józsa, 2018).

¹ Antal Lundström Ilona 1961-ben a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Miskolci Tagozatának szolfézs-karvezetés szakán végzett, majd 1978-ban Egerben szerzett ének-zene tanári diplomát. Pedagógiai tanulmányait követően 1987-ben az ELTE-n pedagógia-didaktika és esztétika-neveléslélektan területen doktorált. 1989-től 2007-ig Svédországban élt, a Maerlaldalen Egyetem Viselkedés- és Társadalomtudományi Intézetében egyetemi tanárként és kutatóként dolgozott. A Koppenhágai Királyi Zenei Konzervatórium 1999-ben professzori címmel ismerte el tudományos munkásságát. 2007 óta fáradhatatlanul dolgozik a FEZEP magyarországi közoktatásban történő megjelenésén, térnyerésén.

A VISTA-project eredményei szerint nőtt a gyerekek kifejezési, tanulási képessége, fejlődtek a szociális készségeik, javultak a nyelvi, zenei képességeik, javultak a kommunikációs képességeik. A DIFER-eredmények pedig pozitív irányú fejlődést mutattak az iskolai tanulás szempontjából fontos alapkészségek (matematikai-logikai, kommunikációs képességek, nyelvi kifejezés) tekintetében a kontrollcsoportok eredményeihez képest, de a zenei írás-olvasás képessége is sokat fejlődött azoknak a gyerekeknek a körében, akik részt vettek a programot alkalmazó iskolák foglalkozásain (Janurik és mtsai., 2018).

A kidolgozott program keretén belül jártékos formában ismerkednek meg a gyerekek a környezet hangjaival, a hangok tulajdonságaival, a feladatlapokon keresztül pedig az életkoruknak megfelelő módon jutnak el a hang jellé történő átalakításához. Fokozatosan épül ki bennük a hang-jel kapcsolat, ami előkészíti a terepet az iskolai írás-olvasás tanulásához. A komplex esztétikai program 34 ún. „kalandzené”-vel, énekkel, táncsal, mozgással aktivizálja a gyermekek egész lényét: fejleszti az esztétikai érzéküket, kognitív képességeiket, gazdagítja a kifejezőmódjukat és érzelemvilágukat, nem utolsósorban segíti a társas együttműködés képességének elmélyülését is (Antal, 2009a; 2009b; 2009c).

A *Látható hangok – Kalandozások a hangok birodalmában* program az évek során egyre több magyar óvodában vált kedvelté. A program gyakorlati hasznát, eredményességét felismerő óvodapedagógusok használják a programcsomagot vagy annak

bizonyos elemeit, beillesztve azt az óvodai ének-zene foglalkozásokba vagy az anyanyelvi fejlesztésbe. Film készült a program gyakorlatban való alkalmazásáról. A fejlesztés folyamatait, a gyakorlati munkát mutatja be a *Látható hangok. A hangtól a jelzésig* című film, amely az Eszterházy Károly Egyetem közreműködésével öt óvodában és egy iskolában felvett foglalkozás feldolgozásával készült (forrása: <https://www.youtube.com/watch?v=6pl3xStD4Ro>).

A *Látható hangok* magyarországi hatásvizsgálata 2016-ban, négyhónapos intervallumban 179 óvodás bevonásával, hat kísérleti és hat kontrollcsoport részvételével zajlott. A vizsgálat fókuszában a következő

a beszédhallás kétszer nagyobb mértékű fejlődést mutatott, a zenei képességek is szignifikánsan fejlődtek

kérdések álltak: igazolható-e a magyar nyelv esetében is a VISTA-projectnek a zenei-nyelvi észlelés összefüggéseit bizonyító eredményei; hogyan fejlődnek a zenei és a reproductív készségek a nyo-

mán, mely elemei járulnak hozzá a beszédhallás fejlődéséhez, milyen hatást gyakorol ez a zenei fejlesztés az iskolai tanulásra való felkészítésre. A hatásvizsgálat eredményei alapján bebizonyosodott, hogy a program mentén végzett rendszeres zenei fejlesztés hatással van a nyelvi fejlődésre. A négyhónapos fejlesztést követően a kísérleti csoportban a beszédhallás kétszer nagyobb mértékű fejlődést mutatott, a zenei képességek is szignifikánsan fejlődtek, a DIFER-mérések pedig igazolták az alapkészségek fejlődését (Janurik és mtsai., 2018).

2018-ban elkészültek a *Látható hangok* program elveire épülő általános iskolai tankönyvek 1–4. osztályig *A hangok játéka*, *A hangok varázsa*, *A hangok muzsikája*

címmel, az Oktatási Hivatal támogatásával. Rendelkezésre állnak a felső tagozat számára készült tankönyvek is. A tankönyvcsomaghoz készültek hanganyagok, tanári kézikönyvek és tanmenetek is, melyek a 2020-as Kerettantervben foglaltakhoz igazodnak.

2022-re 60 és 120 órás, *Fejlesztő zenepedagógus* szakirányú továbbképzési szakok programjait is akkreditálták. Ezeket a 2024/2025-ös tanévben a Váci Apor Vilmos Katolikus Főiskola hirdette meg. A képzés résztvevői az intézmény budapesti campusán sajátítják el a programhoz kapcsolódó elméleti és gyakorlati ismereteket, tapasztalatokat (Sallai, 2022).

Így mára, 2025-re egy olyan komplex zenei, nyelvi, kommunikációs program birtokában vagyunk, melynek a célcsoportja az óvodás és a kisiskolás korosztály, és amelynek mindkét megcélzott korosztálya számára

készült taneszköz. Ezt érdeklődő, agilis, elhivatott óvodapedagógusok, általános iskolai tanítók használják, miután a program módszertani mibenlétének oktatására irányuló kezdeményezések – a szakirányú továbbképzések – nehezen, de elindultak.

Mint említettük, az eddig elért kutatási és mérési eredmények azt mutatják, hogy az anyanyelvi, zenei és kommunikációs képességek mellett a programban részt vevő gyerekek alapvető képességei is fejlődnek. Kivülálglik, hogy hangsúlyozni kell a hallás korai fejlesztését óvodáskorban; a rendszeres zenei fejlesztés ugyanis hatással van a beszédhangészlelés fejlődésére – továbbá a szociálisan hátrányos helyzetben lévő gyerekek alapképességeinek fejlesztését is pozitívan

befolyásolhatja a *Látható hangok – Kalandozások a hangok birodalmában* programban való részvétel.

Ezt szem előtt tartva komolyan el kell gondolkodni azon, hogy az ilyen típusú programok megjelenjenek a pedagógus-felsőoktatásban az óvodapedagógus-, tanító-, gyógypedagógus- és akár a konduktor-képzésben is.

A LÁTHATÓ HANGOK PROGRAM HELYE AZ ÓVODAPEDAGÓGUS- KÉPZÉSBEN

Mivel az óvodapedagógus-képzés tanterve, tantervi követelményei kötöttek, a képzésen belül a kötelezően választható tárgyak körében nyílhat lehetőség a program megismertetésére. A korábban említett fejlesztési eredmények inspiráltak min-

ket arra, hogy intézményünkben a 2023/2024-es tanév második félévében pilotszándékkal, kötelezően választható tárgy keretében hirdessük meg a *Látható hangok* programot ismertető kurzust. Célunk az volt, hogy az óvodapedagógus-képzésben a zenei alapképzésre építve megismertessük a hallgatókat a *Látható hangok – Kalandozások a hangok birodalmában* programban rejlő zenei, nyelvi és kommunikációs fejlesztési lehetőségeket. A kurzus levelező tagozatos hallgatók részvételével indult el, kísérleti céllal, melynek tananyagát a programcsomaghoz készült, nagyon jól használható módszertani könyvek, munkafüzet, a foglalkozásokat leíró taneszköz és a programhoz használható dalkincset tartalmazó *A vidám*

a szociálisan hátrányos
helyzetben lévő gyerekek
alapképességeinek fejlesztését
is pozitívan befolyásolhatja

zenészek című kiadvány adják. A tízórás kurzus három nagy tartalmi blokkból épült fel. Az első részben a program elméleti hátterét ismerték meg a hallgatók, a korábban említett kutatások, mérési eredmények kerültek bemutatásra, valamint a programhoz készült oktatócsomag, mely komplex módon segíti a pedagógusok munkáját:

- A *tanári módszertani segédkönyv* foglalkozásról foglalkozásra ad didaktikai tanácsokat, ötleteket a pedagógusok számára a zenei-esztétikai, nyelvi kommunikációs kifejezésformák használatához (Antal, 2009d);
- A *Kalandozások a hangok birodalmában – Gyakorlati útmutató* a 34 foglalkozás, kaland munkafüzeti lapjainak gyerekek általi kitöltéséhez nyújt segítséget a pedagógusoknak. Ezt egészíti ki a feladatlapokhoz kapcsolódó hangzóanyag, mely 2 db CD-n érhető el (Antal, 2009b);
- A *Kalandozások a hangok birodalmában – Munkafüzet* tartalmazza a 34 kalandhoz tartozó munkalapokat a gyerekek számára. Ezek segítségével valósul meg az a folyamat, melynek során a hangjellé, illetve a jel hanggá alakításával eljutunk az írás-olvasás alapkészségének fejlesztési terepeihez. A foglalkozások a következő fejlesztési területeket érintik: hallás–akusztika, ritmus–tempó, mozgás–tánc, népi játék, dramatizálás dallal, mozgással, improvizáció, a hangok grafikus megjelenítésének „írása-olvasása”, hangszerhasználat, hangszerjáték (Antal, 2009a, 2022);

- A programcsomag elengedhetetlen kötet a *Vidám zenészek* gyűjtemény, amely magyar, skandináv, afrikai, dél-amerikai népi gyermekdalokat tartalmaz. Ezeket a pedagógus szabadon használhatja fel a zenei, esztétikai, kommunikációs kalandok feldolgozása során. A kötetet a dalokat tartalmazó 2 db CD egészíti ki (Antal, 2009c).

Az oktatócsomag bemutatását követően, oktatói irányítással lemodelleztünk jó néhány foglalkozást a hallgatókkal. Végül a megismert oktatási segédanyagok és dalanyag ismeretében maguk a kurzus résztvevői állítottak össze – kisebb csoportokban – a

a hangjellé, illetve a jel hanggá alakítása

program anyagából egymásra épülő foglalkozásokat, melyeket dalanyaggal, hangzóanyaggal és egyéb, saját kreatív ötleteikkel is gazdagítottak.

A kurzus elején és végén is kitöltöttek a hallgatók egy tájékozódó kérdőívet, melynek fókuszában a kurzuson szerzett tapasztalatok, ismeretek hasznossága, valamint a *Látható hangok – Kalandozások a hangok birodalmában* programról szerzett tapasztalat állt.

A kérdőívet minden résztvevő kitöltötte, akik között óvodapedagógus, gyógypedagógus, csecsemő-és kisgyermeknevelő szakos hallgató is volt.

A bevezető kérdések a hallgatók összetételére, jelenlegi szakmai gyakorlatára, munkahelyére, zenéhez kapcsolódó attitűdjükre irányultak. A kérdőívekre adott válaszok alapján kiderült, hogy egyikük munkahelyén sem alkalmaznak ének-zenei, esztétikai fejlesztésre, nyelvi kommunikációra irányuló nevelési programot.

A résztvevők általános iskolás korukban jellemzően *kedvelték* vagy *nagyon kedvelték* az ének-zene tárgyat. Ez azonban a középiskolai időszakra megváltozott – jelentős részük már nem szerette az énekórákat, többen az ének-zene órák rendszeres elmaradásáról is beszámoltak. A válaszadók évi 1-2 alkalommal komolyzenei hangversenyre is ellátogatnak, a zenéhez való attitűdjük pozitív.

Egy kérdéscsoport a kurzusra jelentkezés okára kérdezett rá. A résztvevők a következőket említették: zenei képességeik, ismereteik megújítására, frissítésére törekednek; az SNI gyermekek körében alkalmazható zenei fejlesztési eszközöket,

módszereket szeretnének megismerni; valamint azonnali, jól hasznosítható tudást kívánnak szerezni.

az SNI gyermekek körében alkalmazható zenei fejlesztési eszközöket, módszereket szeretnének megismerni

A válaszadók a *Látható hangok* program kurzusának anyagát, felépítését, a megismert eszközöket kiválóan értékelték, mindannyian úgy gondolták, hogy ma-

ximálisan fel tudják használni jövőbeli munkájuk során. A kurzuson szerzett elméleti és gyakorlati ismeretek előrelépést jelentettek számukra a program bátrabb kipróbálásához, óvodai foglalkozási keretben való megvalósításhoz. A kurzuson szerzett tapasztalataikat jellemző válaszait az 1. táblázat foglalja össze.

1. TÁBLÁZAT

A hallgatók jellemző véleményei a *Látható hangok* programról szóló kurzusról

A kurzus után mennyire tartja hasznosnak a <i>LÁTHATÓ HANGOK</i> óvodai használatát?	Milyen fejlesztési lehetőséget lát a <i>LÁTHATÓ HANGOK</i> programban?
- Jövőre beépítjük az óvodai foglalkozásokba a megismert anyagot; - El fogom végezni a teljes kurzust, továbbképzést; - Fontos a gyermekek személyiségfejlődésében; - Színes, érdekes, a gyerekek szeretni fogják; - Óvodáskorban lehet legjobban fejleszteni a hallást, és ez egy remek módszer; - Nagyon hasznos és gondolatébresztő volt.	- Fejleszti a személyiségüket és esztétikai érzéküket; - Hallásfejlesztés, figyelemfejlesztés, koncentrációfejlesztés, mozgáskoordinációfejlesztés; - A kognitív képességek fejlesztése, fantázia/kreativitás fejlesztése; - Matematikai képesség és belső hallás fejlesztése.

A fent megjelenő eredmények, vélemények a minta nagyságából adódóan csak tájékoztató jellegűek, de a bemutatott eredmények, a látott és hallott tapasztalatok, a hallgatói észrevételek alapján nem kérdéses számunkra, hogy a *Látható hangok – Kalandozások a hangok birodalmában* nyelvi, zenei-esztétikai, kommunikációs programnak intézményesített formában kell helyet adni az óvodapedagógus-, gyógypedagógus-képzésben.

ÖSSZEGZÉS

A *Látható hangok – Kalandozások a hangok birodalmában* című, illetve hasonló célkitűzéssel élő programok jelenlétére szükség van az óvodai, illetve kisiskolás nevelésben. A program a fejlesztés terén érzékeny 3–8 éves korban – a részképességek (hallási, akusztikai, látási, vizualizálási, kognitív, értelmi, mozgási, ritmikai, szociális, érzelmi) terén tud előrehaladást biztosítani. Elősegíti az alapképességekben jelentkező deficitok korrigálását integrált nevelési környezetben is.

A program foglalkozásainak alapos ismerete kiváló lehetőséget biztosít továbbá arra is, hogy egy-egy foglalkozást kiemelve, azok az óvodai „Ének-zene, énekes játék, gyermektránc” zenei nevelési tevékenységformáiba integrált módon bekerüljenek, hangsúlyos figyelmet fordítva a zenei hallás

fejlesztésére. Ennek lehetőségeit mutatja be Majorosi Virág (a Kaposvári Egyetem végzős óvodapedagógus hallgatója) és konzulense (a vizsgálatait is irányító Nagyné Árgány Brigitta egyetemi docens) 2024-ben, a *Parlando Zenepedagógiai folyóiratban* megjelent közös írása (Majorosi és Nagyné Árgány, 2024).

Ahhoz, hogy a program pozitív hatásai érvényesülhessenek az óvodai és kisiskolás-kori nevelésben, képzett, a program kiváló ismeretével és módszereivel felvértezett pedagógusokra, szakemberekre van szükség, ezért intézményesített formában kell helyet kapnia az óvodapedagógus-, tanító- vagy akár a konduktor-, gyógypedagógus-képzésben is a *Látható hangok* programnak.

Az óvodapedagógus-, gyógypedagógus-képzésben résztvevő felsooktatási intézményeknek lehetőségük van a programot beemelni a képzésbe úgynevezett C típusú – választható tárgyként. Erre tettünk kísérletet Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Jászberényi Campu-

intézményesített formában kell helyet kapnia az óvodapedagógus-, tanító- vagy akár a konduktor-, gyógypedagógus-képzésben is a *Látható hangok* programnak

sának óvodapedagógus- és gyógypedagógus-képzésében. Kötelezően választható tárgy keretében kapott, illetve kap itt helyet a *Látható hangok – Kalandozások a hangok birodalmában* program azzal a céllal, hogy a hallgatók a program ismeretével felvértezve hatékonyan segíthessék a gyermekek fejlődését mind a nyelvi, mind pedig a zenei fejlesztési területeken óvodákban, iskolákban egyaránt.

IRODALOM

- Antal-Lundström I. (2015): A Látható hangok program rövid bemutatása. *Új Pedagógiai Szemle*. **65**. 5–6. sz.
- Antal-Lundström I. (2009a): *Kalandozások a hangok birodalmában, Az írás-olvasási problémák megelőzése zenével, esztétikai foglalkozással*, Argumentum, Budapest.
- Antal-Lundström I. (2009b): *Kalandozások a hangok birodalmában, Munkalapok a hang-jel kapcsolat gyakorlására*. Argumentum, Budapest.
- Antal-Lundström I. (2009c): *Vidám zenészek 120 népi gyermekjátékdal*. Argumentum, Budapest.
- Antal-Lundström I. (2009d): *Esztétikai foglalkozások 3–8 éves gyermekek kommunikációs fejlesztéséhez, Módszertani segédanyag az oktatósomag alkalmazásához*. Argumentum, Budapest.
- Antal-Lundström I. (2021): A fejlesztő zenepedagógiai program (FEZEP) bemutatása. *Parlando*. 1. sz.
- Antal-Lundström I. (2021): *A zene ajándéka*, ELTE Eötvös, Budapest.
- Antal-Lundström I. (2024): Indul a Fejlesztő Zenepedagógus Szakirányú Továbbképzés. *Parlando*. 2024/3. sz.
- Janurik M., Antal-Lundström I. és Józsa K. (2018): A zenei hallás fejlesztésének szerepe a beszédészlelés fejlődésében: Egy zenei fejlesztőprogram tanulságai. *Gyermeknevelés*. 2. sz., 64–79.
- Majorosi V. és Nagyné Árgány B. (2024): A „Látható hangok” program integrálása az „Ének-zene, énekes játék, gyermektánc” tevékenységformába. *Parlando*. 4. sz.
- Sallai É. (2022): A Látható hangoktól a fejlesztő zenepedagógiáig. Interjú dr. Antal-Lundström Ilonával, a zenepedagógia professzorával. *Anyanyelvi és Irodalmi Nevelés*. **5**, 1–2. sz., 87–97.

